

Dorota Zierkiewicz

Analiza czynników wpływających na jakość życia i akceptację choroby pacjentów z rakiem jelita grubego

Wstęp: Rak jelita grubego (CRC) jest trzecim co do częstości występowania nowotworem na świecie. Postępowanie w CRC jest złożonym procesem, który wymaga podejścia wielospecjalistycznego i multidyscyplinarnego. Personel pielęgniarski odgrywa kluczową rolę w opiece i leczeniu pacjentów z CRC, jak również odpowiada za zapewnienie edukacji i wsparcia w całym przebiegu choroby. Identyfikacja czynników socjodemograficznych i klinicznych, które wpływają na percepcję jakości życia (QOL), poziom akceptacji choroby, jak również odczucia lęku czy objawy depresyjne u pacjentów z CRC, są niezbędne dla lekarzy i personelu medycznego w celu zapewnienia skutecznej opieki. Pielęgniarki mogą odegrać kluczową rolę w zajęciu się tymi czynnikami i zapewnieniu kompleksowej, skoncentrowanej na pacjencie opieki, która poprawia QOL pacjentów z CRC i ich rodzin. Takie podejście, było bezpośrednią motywacją do podjęcia omawianej tematyki badawczej.

Cele: Ocena wpływu wybranych czynników socjodemograficznych i klinicznych, mając na uwadze formę postępowania terapeutycznego oraz stadium zaawansowania schorzenia, na subiektywny poziom QOL i akceptację choroby pacjentów z CRC.

Materiał i metody: Do udziału w badaniu przewidziano 153 pacjentów, z czego 53 nie spełniło kryteriów włączenia lub oddało niekompletne ankiety, lub zmarło okresie obserwacji. Finalnie badaniami objęto grupę 100 pacjentów z CRC leczonych w Oddziale Chirurgii Onkologicznej I w Centrum Nowotworów Przewodu Pokarmowego Dolnośląskiego Centrum Onkologii we Wrocławiu. Badania przeprowadzono w okresie od października 2019 do sierpnia 2022 roku. Pacjentów zakwalifikowanych do badań podzielono na cztery grupy porównawcze: Grupa A – leczenie przedoperacyjne i operacyjne (n=12), Grupa B – leczenie przedoperacyjne, operacyjne i pooperacyjne (n=15), Grupa C – leczenie operacyjne (n=18), Grupa D – leczenie operacyjne i pooperacyjne (n=55). W badaniu, oprócz ankiety własnej dotyczącej danych socjodemograficznych i klinicznych, użyto standaryzowane narzędzia: (1) Skalę Akceptacji Choroby (*Acceptance of Illness Scale, AIS*), (2) Szpitalną Skalę Lęku i Depresji (*Hospital Anxiety and Depression Scale, HADS*), (3) Skrócony Kwestionariusz Jakości Życia (*World Health Organization Quality-of-Life Scale, WHOQoL-BREF*) oraz (4) Moduł Nowotworowy Specyficzny dla Raka Jelita Grubego Kwestionariusza Jakości Życia Europejskiej Organizacji na rzecz Badań i Leczenia Raka (*European Organisation for Research and Treatment of*

Cancer Quality of Live Questionnaire, EORTC QLQ-C30/CR29). Pomiary przeprowadzono w trzech punktach czasowych: podczas przyjęcia na oddział chirurgii (pomiar 1), po 6 tyg. od zabiegu operacyjnego (pomiar 2) oraz po 9 miesiącach od zabiegu operacyjnego (pomiar 3).

Wyniki: (1) W grupie 55 pacjentów zastosowano leczenie operacyjne i pooperacyjne (grupa D); 18 – leczenie operacyjne (grupa C); 15 – leczenie przedoperacyjne, operacyjne i pooperacyjne (grupa B), 12 – leczenie przedoperacyjne i operacyjne (grupa A). Pacjenci z grupy A częściej byli aktywni zawodowo ($p = 0,043$); w zakresie pozostałych zmiennych socjodemograficznych nie odnotowano istotnych różnic między badanymi grupami. (2) Grupa A w całości składała się z pacjentów z rakiem odbytnicy (C20), w grupie B stanowili oni ponad połowę pacjentów, zaś w grupach C i D brak było „dominującego” rozpoznania. Cecha T była w grupie C niższa niż w pozostałych grupach. Cecha N była w grupie C niższa a w grupie B wyższa niż w pozostałych grupach. (3) Poziom akceptacji choroby (AIS) był istotnie wyższy w grupie C ($38,44 \pm 2,28$) niż B ($35,53 \pm 3,16$) oraz D ($36,22 \pm 3,92$; $p=0,021$). Poziom akceptacji choroby (AIS) był istotnie wyższy w pomiarze 3 ($36,67 \pm 3,51$) niż w pomiarze 1 i 2 ($34,71 \pm 6,15$, $33,66 \pm 4,48$; $p < 0,001$). (4) Lęk (HADS) był istotnie silniejszy w grupie B niż w grupie D ($3,83 \pm 2,97$ vs. $2,46 \pm 2,82$), gdzie z kolei był istotnie silniejszy niż w grupie C ($2,46 \pm 2,82$ vs. $1,17 \pm 1,72$; $p < 0,013$). Lęk i depresja były istotnie wyższe w pomiarze 1 i 2 niż w pomiarze 3 (odpowiednio: $5,04 \pm 4,16$ vs. $4,87 \pm 3,77$ vs. $2,4 \pm 2,75$; $2,76 \pm 3,11$ vs. $2,78 \pm 2,89$ vs. $1,64 \pm 2,31$; $p < 0,001$). (5) W zakresie QOL (WHOQoL-BREF), percepcja własnego zdrowia była istotnie wyższa w grupie C niż w B i D ($3,61 \pm 0,85$ vs. $3,13 \pm 0,52$ vs. $3,22 \pm 0,6$; $p=0,025$). Poziom QOL w dziedzinie psychologicznej był istotnie wyższy w grupie C niż w A ($16,78 \pm 1,9$ vs. $15,75 \pm 1,14$; $p=0,021$). Po 9 miesiącach od zabiegu operacyjnego pacjenci z grupy B prezentowali najniższy poziom QOL w dziedzinie fizycznej w porównaniu do innych grup ($16,6 \pm 1,18$ vs. $17,92 \pm 1,24$ vs. $17,71 \pm 0,99$ vs. $17,33 \pm 1,24$; $p=0,029$). Istotnemu wzrostowi uległ poziom QOL w zakresie wszystkich domen z wyjątkiem socjalnej, w której początkowo obserwowano spadek QOL w pomiarze 2 a następnie wzrost w pomiarze 3 (stosownie: $17,83 \pm 2,05$ vs. $17,66 \pm 2,06$ vs. $17,78 \pm 1,99$; $p=0,027$). (6) W pomiarze 1 badani pacjenci różnili się istotnie poziomem QOL (QLQ-C30/CR29). Zmęczenie i ból były istotnie mniej nasilone w grupie A, z kolei duszności były istotnie bardziej nasilone w grupie B. Utrata apetytu była istotnie bardziej nasiloną w grupach B i D. Suchość w ustach była istotnie bardziej nasiloną w grupie D. Utrata włosów była istotnie bardziej nasiloną w grupie B. Trudności z utrzymaniem stolca były istotnie bardziej nasilone w grupie B. (7) Analiza korelacji wieku z AIS wykazała istotną statystycznie ujemną zależność podczas pomiaru 3: im starszy wiek pacjenta, tym niższy poziom akceptacji choroby ($r=-0,291$, $p=0,004$). Wiek korelował istotnie i dodatnio z nasileniem depresji (HADS); im starszy wiek tym większe nasilenie zaburzeń depresyjnych ($r=0,202$, $p=0,044$). Ponadto wiek korelował istotnie i ujemnie z QOL w dziedzinie fizycznej i psychologicznej (WHOQoL BREF,

odpowiednio, $r=-0,223$, $p=0,026$; $r=-0,213$, $p=0,033$). W pomiarze 2 wiek korelował istotnie i ujemnie z percepcją QOL ($r=0,203$, $p=0,045$) i QOL w dziedzinie fizycznej ($r=-0,223$, $p=0,026$ oraz $r=-0,365$, $p<0,001$); im starszy wiek tym niższy poziom QOL w tych dziedzinach. (8) Analiza porównawcza wpływu płci na wyniki AIS badanych pacjentów nie wykazała istotnych statystycznie różnic pomiędzy grupami ($p>0,05$). Podczas pomiaru 1, nasilenie lęku (HADS) było istotnie wyższe w grupie kobiet niż u mężczyzn ($6,37\pm4,58$ vs. $4,04\pm3,53$; $p=0,011$). Zarówno podczas pomiaru 1 ($16,16\pm2,28$ vs. $15,16\pm2,4$; $p=0,023$) jak pomiaru 2 ($15,37\pm1,48$ vs. $14,7\pm1,54$; $p=0,047$) QOL w dziedzinie fizycznej była istotnie lepsza u mężczyzn niż u kobiet. W ocenie QLQ-C30 CR29, przy pomiarze 1, zmęczenie, nudności i wymioty, ból, bezsenność i utrata włosów były istotnie bardziej nasilone u kobiet. Poziom ogólnej QOL ($60,27\pm21,32$ vs. $52,38\pm17,87$; $p=0,038$) i funkcjonowania emocjonalnego ($77,08\pm18,14$ vs. $59,52\pm22,13$; $p<0,001$) były istotnie wyższe u mężczyzn. Po 6 tygodniach, zmęczenie było istotnie bardziej nasilone u kobiet ($21,45\pm14,43$ vs. $14,88\pm13,78$; $p=0,021$), a częste oddawanie moczu istotnie bardziej nasilone u mężczyzn ($18,6\pm21,27$ vs. $30,12\pm22,15$; $p=0,008$). Po 9 miesiącach, bezsenność była istotnie bardziej nasilona u kobiet ($16,28\pm16,86$ vs. $8,02\pm14,38$; $p=0,012$), a częste oddawanie moczu było istotnie bardziej nasilone u mężczyzn ($16,67\pm20,25$ vs. $28,79\pm22,56$; $p=0,005$). (9) Wyniki analizy porównawczej poziomu wykształcenia na QOL (WHOQoL BREF) w czasie przyjęcia na oddział oraz po 6 tygodniach i 9 miesiącach od zabiegu nie wykazały istotnych statystycznie różnic pomiędzy grupami. Podczas przyjęcia, problemy finansowe były bardziej nasilone u chorych z wykształceniem podstawowym lub zawodowym niż u pacjentów z wykształceniem średnim. Funkcjonowanie seksualne kobiet było istotnie lepsze a dyskomfort w czasie stosunku u kobiet był istotnie większy u pacjentów z wykształceniem wyższym niż w pozostałych grupach. Po 6 tygodniach, funkcjonowanie w codziennych czynnościach było istotnie lepsze u pacjentów z wykształceniem podstawowym lub zawodowym. Problemy finansowe i wiatry były istotnie bardziej nasilone u pacjentów z wykształceniem podstawowym lub zawodowym niż z wykształceniem średnim. Funkcjonowanie seksualne kobiet było istotnie lepsze u pacjentów z wykształceniem wyższym niż w pozostałych grupach. Po 9 miesiącach, funkcjonowanie seksualne kobiet było istotnie lepsze u pacjentów z wykształceniem wyższym niż w pozostałych grupach. Wiatry były istotnie bardziej nasilone u pacjentów z wykształceniem podstawowym lub zawodowym niż u pacjentów z wykształceniem średnim. (10) Depresja była istotnie bardziej nasilona wśród pacjentów samotnych w porównaniu do osób będących w związku ($2,5\pm2,65$ vs. $1,43\pm2,18$; $p=0,034$) po 9 miesiącach od zabiegu operacyjnego (HADS). Podczas przyjęcia, percepcja własnego zdrowia oraz QOL w dziedzinie fizycznej, psychologicznej i socjalnej były istotnie wyższe wśród osób będących w związku niż u samotnych. Po 6 tygodniach od zabiegu, percepcja własnego zdrowia oraz jakość życia w dziedzinie fizycznej i socjalnej była istotnie wyższa wśród osób będących w związku niż u

samotnych. Po 9 miesiącach od zabiegu, percepcja własnego zdrowia oraz jakość życia w dziedzinie fizycznej, psychologicznej i socjalnej była istotnie lepsza wśród osób będących w związku niż u osób samotnych. Podczas przyjęcia do szpitala, osoby będące w związku prezentowały istotnie wyższy poziom ogólnej QOL ($58,55 \pm 21,32$ vs. $50,42 \pm 13,65$; $p=0,048$) oraz domeny „obraz ciała” ($88,75 \pm 16,63$ vs. $79,44 \pm 19,84$; $p=0,029$). Funkcjonowanie seksualne mężczyzn było istotnie lepsze wśród osób będących w związku niż wśród samotnych ($56 \pm 24,69$ vs. $33,33 \pm 27,22$; $p=0,041$). Problemy finansowe były istotnie bardziej nasilone wśród osób samotnych niż będących w związku ($7,79 \pm 16,13$ vs. $20 \pm 25,13$; $p=0,019$). Po 6 tygodniach, ogólna QOL była istotnie lepsza wśród osób będących w związku ($58,23 \pm 14,53$ vs. $50,83 \pm 8,51$; $p=0,025$), a bóle brzucha istotnie bardziej nasilone wśród osób samotnych ($18,33 \pm 16,69$ vs. $26,67 \pm 13,68$; $p=0,043$). Po 9 miesiącach, osoby będące w związku prezentowały istotnie wyższy poziom ogólnej QOL ($71,44 \pm 12,64$ vs. $64,17 \pm 9,79$; $p=0,022$) i funkcjonowania seksualnego ($50,69 \pm 29,96$ vs. $14,29 \pm 17,82$; $p=0,004$) w porównaniu do osób samotnych. Bezsenność ($20 \pm 16,75$ vs. $9,52 \pm 15,16$; $p=0,009$) i podrażnienie odbytu ($10,53 \pm 15,92$ vs. $3,95 \pm 10,84$; $p=0,036$) były istotnie bardziej nasilone wśród osób samotnych niż będących w związku. (11) Wyniki analizy porównawczej wpływu miejsca zamieszkania na poziom akceptacji choroby (AIS), na poziom lęku i depresji (HADS), na ogólną QOL (WHOQoL-BREF) podczas przyjęcia do oddziału chirurgicznego jak również po 6 tygodniach i 9 miesiącach a także specyficzna QOL (QLQ-C30 CR29) podczas przyjęcia do oddziału chirurgicznego oraz po 6 tygodniach nie wykazały istotnych statystycznie różnic pomiędzy badanymi grupami ($p > 0,05$). Jedynie poziom specyficznej QOL (QLQ-C30 CR29) po 9 miesiącach wykazał, że pacjenci aktywni zawodowo prezentowali istotnie wyższy poziom QOL w zakresie percepcji własnego zdrowia ($3,45 \pm 0,68$ vs. $3,17 \pm 0,59$; $p=0,042$).

Wnioski: (1) Poziom QOL pacjentów z CRC zależy od wieku, płci, poziomu wykształcenia, aktywności zawodowej oraz stanu cywilnego. (2) Poziom akceptacji choroby pacjentów z CRC zależy od czasu trwania leczenia (najwyższy poziom po 9 miesiącach od rozpoczęcia leczenia). (3) Pacjenci poddani leczeniu przedoperacyjnemu, operacyjnemu i pooperacyjnemu prezentowali istotnie silniejszy lęk po 9 miesiącach (lęk i depresja najwyższe podczas przyjęcia na oddział i po 6 tygodniach leczenia). (4) Poziom QOL zależy od rodzaju leczenia oraz czasu trwania leczenia (wyższy poziom QOL w dziedzinie psychologicznej w grupie leczonej operacyjnie). (5) Pacjenci poddani leczeniu przedoperacyjnemu, operacyjnemu i pooperacyjnemu prezentowali najniższą QOL w dziedzinie fizycznej po 9 miesiącach (istotny wzrost QOL w zakresie wszystkich domen z wyjątkiem socjalnej). (6) Specyficzna QOL pacjentów z CRC zależy od podjętego leczenia oraz czasu leczenia (najlepsze wyniki po 9 miesiącach od rozpoczęcia terapii).

Słowa kluczowe: rak jelita grubego, poziom jakości życia, stopień akceptacji choroby, objawy lęku i depresji, samoocena pacjentów, pielęgniarstwo onkologiczne.